

BELEVENISSEN VAN EEN AMATEUR-MALACOLOG

(met Sepia en Mactra)

Toen op onze laatste vergadering in Den Haag de heer A.W. Lacourt onder andere een aantal eieren van Sepia officinalis liet zien, met daarbij een pas uit het ei gekomen klein inktvisje, moest ik ineens weer denken aan wat ik eens "beleefde" met Sepia-eieren.

Dat was in 1957. Een buurjongen had de eieren op het strand gevonden en wilde wel eens weten wat het voor dingen waren. Dus ging ik 's avonds maar even naar de burens en nam wat afbeeldingen van inktvissen mee. Vier aandachtige kinderkopjes bogen zich over de eieren, die we uit het water hadden gehaald en op een glasplaat gelegd. Ik vertelde iets over de dieren, waarvan de eieren afkomstig waren en toonde een stuk "zeeschuim", zoals het rugschild genoemd wordt. Maar laat er nu uit een

van de eieren een piepklein inktvisje kruipen ! Dat was een sensatie ! Ineens lag er een heel klein Sepia-tje in het plasje water op de plaat, compleet met vangarmpjes en al. Twee donkere stipjes waren de ogen. Gauw een vergrootglas erbij. De kinderen waren opgetogen. We zagen het mooi getekende huidje, waar het rugschildje doorheen schemerde. En toen strekte het diertje zich in zijn volle lengte uit, de vangarmpjes recht naar voren, alsof het wilde gaan zwemmen. Fantastisch leuk ! Een van de kinderen kwam met een bureaulamp aandragen, zodat we wat meer licht hadden. Zodra de lamp aangeflitst was, riep er een: "Hij verkleurt, hij verkleurt". En inderdaad werd het diertje lichter van kleur. De pigmentcellen trokken zich samen in het felle licht van de lamp. Het pas geboren diertje kende dat kunstje al. Intussen had ik een pracht gelegenheid om uiteen te zetten, waarom het verkleurde, waarom een inktvis op een donkere grond donkerder is dan op een lichte. De lamp werd weer weggehaald, en ja hoor, er kwam weer meer kleur. Het was een succesvolle demonstratie. Maar het inktvisje vertoonde verder niet veel kunsten meer. Het lag maar stil te kijken met de donkere oogjes en van zwempogingen kwam niets. Nu is het voor biologen en misschien ook voor vele amateurs wellicht iets heel gewoons om inktvisjes geboren te zien worden, maar voor de kinderen en voor mij was het dit niet.

Er is nog een vermakelijke noot bij dit verhaal en die wil ik U niet onthouden. Het was namelijk zo, dat de kinderen alleen thuis waren. Vader en moeder waren een paar huizen verder op visite. Een van de kinderen was zo enthousiast over het Sepia-tje, dat het de deur uitholde naar de ouders. Het bonsde hard op de ramen en riep: "Pap, mam, kom es gauw !" Zonder te wachten en zonder antwoord te geven op de roep van binnen: "Wat is er ?", rende het terug naar de inktvisdemonstratie. Zodoende kwam een ogenblik later een "dodelijk verschrikte" buurman binnenstormen. Hij dacht natuurlijk dat er iets ernstigs gebeurd was. En toen zat ik daar met een piepklein inktvisje. Als U dat gezicht gezien had . . . Maar het was een opluchting, toen alles in orde bleek te zijn.

We hebben nog een poosje gewacht of er nog een geboorte zou plaats vinden, maar nee hoor. De volgende morgen hebben de kinderen nog gauw vers zeewater gehaald voor de andere eieren, maar het mocht niet baten. Er kwam er niet één meer uit. Maar gelukkig hadden we alles mooi kunnen zien bij dat ene exemplaar. Het is nog steeds, op een glasplaatje gedroogd, in mijn verzameling. De zwarte oogjes, de vangarmpjes en het rugschildje, het is alles mooi te zien.

Intussen was deze "gebeurtenis" een mooie aanleiding om er (in 1957) een artikelje over te schrijven voor de schooljeugd van Velsen. We hadden namelijk een blaadje voor Natuurbescherming, dat door de gemeente werd gesubsidieerd en op alle scholen in de gemeente uitgedeeld. Redakteuren van dergelijke blaadjes gaan meestal "gebukt" onder een gebrek aan copy, voor zover je althans gebukt kunt gaan onder te weinig. De redakteur van ons eigen C.B. weet echter wat ik bedoel. Hij lijdt aan hetzelfde euvel Leuk, dat na acht jaar nóg een stukje copy uit die eieren rolt.

Ook in het personeelsorgaan van Hoogovens heb ik er over geschreven en dat was niet eens zo erg eenvoudig. De redactie van dit blad heeft namelijk opdracht om artikelen, die niets met "het bedrijf" te maken hebben, zoveel mogelijk te weren. Ze moeten er, al is het zijdelings, verband mee houden. En zie nu maar eens een inktvisje met een hoogoven in verband te brengen ! Maar het lukte ! De inktvisogen brachten hier uitkomst. Via door de ogen ontvangen "seinen" van licht of donker wordt de kleur van de huid "geregeld". Welnu, in onze industrie wordt ook veel geregeld door lichtseinen, opgevangen door "magische ogen". Neem bijvoorbeeld de kilometers lange band blik, die met razende snelheid in platen wordt geknipt. Een plaat met een gaatje erin willen we niet. Wat doen we nu ? We laten een sterke lamp op de band schijnen. Komt er een gaatje voorbij, dan valt het licht daar, éven maar, doorheen op een "magisch oog". Dit reageert op de ontvangen prikkel en stuurt de plaat met het gaatje netjes naar de stapel afvalplaat. Ik raak nu helemaal de malacologie kwijt, merk ik, maar misschien vindt de redakteur het niet erg. Het ging erom U het verband te laten zien: bureaulamp op inktvis, kwartslamp op blik. In beide gevallen volgt reactie. Al is het laatste geval bijzonder ingewikkeld, met elektronenbuizen en weet ik wat allemaal meer, het principe is hetzelfde. Er is niets nieuws onder de zon. En zo kon ik dan, dank zij die Sepia-eieren, een artikelje schrijven over "De Zeekat en de Regeltechniek", dat door duizenden mensen gelezen is en dat - wie weet - misschien enkelen nader tot de malacologie heeft gebracht.

Nu ik toch bezig ben, ik heb nog eens iets "beleefd" met mollusken, en wel met Mactra's. Ook (toevallig) in 1957 lagen er honderdduizenden doubletten met inhoud, van Mactra corallina hoog op het strand. Ze lagen werkelijk op hopen te stinken. Vele kubieke meters, allemaal Mactra, met een enkele Cardium ertussen. Ik liet ze maar gauw voor wat ze waren en zocht de laagwaterlijn op. Het was heel laag water en mooi, rustig weer. Maar er lag werkelijk niets op het vlakke strand bij de zuidpier. Dus maar eens in de richting Bloemendaal juttten. Mijn aandacht werd getrokken door een aantal steltlopertjes, die dicht bij de laagwaterlijn ijverig in het zand aan het pikken waren. Ik wilde wel eens zien wat de vogels daar consumeerden, als

ik het althans kon vinden. Dat was gemakkelijk, want ik vond een flink aantal ronde gaatjes en uit die gaatjes peuterde ik lege schelpen van Mactra corallina met vleesresten erin. Kennelijk waren de weekdieren net uit de schelpen gepikt en door de vogels verorberd. Als de vogels ze zo makkelijk konden vinden, kon ik het misschien ook wel. En ja hoor, hier en daar staken de siphonen zomaar uit het zand. Bij aanraking reageerden ze wel, maar werden niet ingetrokken. Hoe langer ik keek, hoe meer ik er zag. En wat het wonderlijke was: de dieren begonnen zich omhoog te "wurmen". De schelpen kwamen boven het zand te voorschijn; eerst een puntje, daarna steeds meer van de schelp. Als ze zich zover omhoog gewurmd hadden dat het zwaartepunt boven het zand lag, vielen ze om. En dan lagen ze daar met uitgestoken siphon's, machteloos en "ten dode opgeschreven". Er lagen er al gauw een stuk of tien, en er kwamen er steeds meer. Hier en daar werd een klein stukje uit de vlakke zandplaat gelicht en verscheen nog een Mactra. Het was alsof een onderaards signaal de dieren naar boven dreef, of ze het benauwd hadden en eruit moesten. Ik heb er een stuk of wat opgeraapt en in een "zwinnetje" gelegd, in het water. Zouden ze zich weer ingraven? Nee hoor, ze verroerden geen vin.

Waarom ze dit deden, is mij een raadsel. "Blijven zitten maar, het water komt wel weer terug", zou een Mactra moeten "weten". Het is toch wel eens vaker heel laag water? En dan kruipen ze er toch ook niet uit? Bij de volgende vloed zijn ze wel op de hoop gespoeld, bij hun reeds stinkende soortgenoten. Zouden deze soortgenoten zich op hun beurt ook allemaal zo uit het zand gewurmd hebben? Het zal wel een open vraag blijven. 1)

Na dit verhaal van zelfvernietiging door Mactra's nog een geval van een poging tot zelfbehoud, óók door een Mactra. Op 2 april 1965 vond ik op het IJmuider strand een eigenaardig uitzierende rechterklep van een Mactra corallina, breedte 35 mm, hoogte 27 mm. De schelp bleek flink beschadigd te zijn. Er had een gat in gezeten van ca 15 mm diameter. Het was geen rond gat, maar toch min of meer rond. En dat gat nu, was vrijwel helemaal dichtgemaakt! Een heel klein gaatje van een millimeter was nog open. Vanuit de randen van het gat was het herstel aangepakt. Straalsgewijs was het weer dichtgemaakt, maar niet symmetrisch. Nee, de ene straal was langer dan de andere, zodat het kleine gaatje dat nog open bleef, sterk excentrisch zat. Het is een wonderlijk gezicht, net een ijsvloer met een groot wak, dat weer met een vlies ijs bedekt is. Het herstel van de schelp was nog niet voltooid, het gat is pas gevuld met een dun vliesje kalk. En wat ik ook zo bijzonder vind: het gat zit vlak onder de top. Misschien is dat wel niet zo bijzonder, maar ik heb ik mijn hoofd dat het dier met de mantelrand de schelp opbouwt en uitbouwt. Nou, dit gat was niet bepaald bij de rand, zelfs zover mogelijk er van af. Bovendien is het, gezien de opgegeven maten, een enorm groot gat geweest. Kortom, ik vind het een hele prestatie en curieus genoeg om de schelp te bewaren en er enkele regels in het C.B. aan te wijden. Misschien komt er reactie op, misschien zijn er andere gevallen van zelfbehoud te melden.

IJmuiden, december 1965

C. Groot.